

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З ІНФОРМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Ю. О. Дорошенко,

доктор технічних наук, професор;

Л. В. Осіпа,

кандидат педагогічних наук

У статті актуалізовано проблемне питання доцільності використання робочого зошита з інформатики як дидактичного засобу та розглянуто його дидактичні можливості щодо формування самоосвітньої компетентності учнів. Реалізацію визначених можливостей продемонстровано на прикладі авторського робочого зошита з інформатики для учнів 5-го класу.

Ключові слова: *навчання інформатики, робочий зошит, самоосвітня компетентність.*

Постановка проблеми. Розроблення та використання друкованих дидактичних засобів донині не втрачає своєї актуальності, зокрема під час навчання інформатики та ІКТ. За їх допомогою створюються додаткові умови, які сприяють досягненню поставлених цілей навчання. Окрім того, друковані дидактичні засоби виступають потужним ресурсом здійснення навчальної діяльності учнів у сучасних умовах диференційованого навчання, а ефективність їх застосування на пряму залежить від того, яким чином їх використовують на уроці вчитель і учень та наскільки учні готові до здійснення свідомої самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Серед усього розмаїття друкованих дидактичних засобів, які використовуються у процесі навчання інформатики, чільне місце посідають робочі зошити з друкованою основою та електронними додатками на лазерних носіях. Практичний досвід використання таких робочих зошитів засвідчив їх ефективність та належність до засобів індивідуалізації навчання учнів, за допомогою яких підвищується пізнавальна активність та інтерес учнів до навчання, забезпечується розвиток інтелектуальних здібностей та створюються необхідні умови для самостійної навчальної діяльності.

Актуальність цього дослідження є триаспектною та зумовлюється суспільним замовленням на формування в учнів самоосвітньої компетентності та конкретизується щодо навчання інформатики з використанням робочого зошита. По-перше, нині майже не розроблено науково обґрунтованих підходів щодо дидактичного конструювання й ефективного використання у навчальному процесі робочих зошитів з інформатики. Більшою мірою це стосується навчання інформатики у 5-му класі, оскільки його історія налічує усього один рік (2013/2014 навчальний рік став першим роком нормативно затвердженого навчання інформатики).

По-друге, навчання учнів у 5-му класі має багато специфічних особливостей: вікових, організаційних, дидактичних. П'ятий клас є перехідним між початковою та основною школами (різні педагогічні задачі, різна організація навчання, різний рівень готовності учнів до навчання і до самонавчання). Як зазначається у методичних документах МОН України, період адаптації до навчання у 5-му класі є одним із найважчих періодів шкільного життя. Це зумовлюється сукупністю змін, які відбуваються в шкільному середовищі та внутрішньому світі дітей 10–11-річного віку. Стан школярів у цей період характеризується низькою організованістю, неухважністю і недисциплінованістю на уроках, зниженням інтересу до навчання та його результатів. Найбільше складнощів виникає у зв'язку з неповним, неточним розумінням учнями слів, що нерідко спричинює незрозуміння шкільного матеріалу. Тому насамперед варто забезпечити правильне розуміння школярами вживаних вчителем термінів, що зустрічаються в текстах підручників. І це необхідно робити у найдоступніших учневі дидактичних засобах, насамперед у робочих зошитах. Окрім того, неприпустимим є перевантаження учнів зайвими за обсягом домашніми завданнями, зокрема шляхом зменшення роботи учня щодо їх текстуального оформлення. Також доречно необхідний для проведення уроку текст подавати готовим у робочому зошиті, зменшуючи таким чином непродуктивне письмо учнів.

По-третє, робочий зошит як окремий дидактичний засіб навчання більшою мірою призначений для формування самоосвітньої компетентності учнів, що є основою готовності та здатності учнів до продуктивної самоосвітньої навчально-пізнавальної діяльності, а також сприятиме якнайповнішій реалізації творчого потенціалу кожного учня в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми теоретичного обґрунтування та дидактичного конструювання структури і змісту робочих зошитів приділяється певна увага у педагогічній науці та практиці. Зокрема, визначенню педагогічних вимог до друкованих дидактичних засобів навчання, виявленню їх функцій та методики ефективного використання присвячені дослідження Т. Васютіної, Г. Голобокової, А. Лікарчук, Л. Нечволод, М. Прокоф'євої, І. Унт та інших. Учені [1; 2; 5] визначають робочий зошит як дидактичний засіб, що містить різнопланові та різнорівневі завдання для самостійного їх виконання учнями в школі та вдома з метою покращення засвоєння навчального матеріалу, а також висвітлюють окремі питання щодо підвищення ефективності навчального процесу в цілому за їх допомогою. Наявні у педагогічній літературі трактування поняття «зошит з друкованою основою» дають змогу розглядати його як засіб навчання, в якому, враховуючи правила організації пізнавальної діяльності учнів різного віку, міститься доступна наукова інформація, призначена для засвоєння, узагальнення, повторення, систематизації та перевірки знань з конкретного навчального предмета [3; 4].

На думку науковців, основними завданнями робочих зошитів є організація й активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів; підвищення рівня засвоєння учнями передбаченого навчальною програмою матеріалу; систематизація й опрацювання отриманих знань та формування відповідних умінь і навичок, насамперед навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності

ті [1; 3]. Окрім основних функцій робочих зошитів – *навчальної* (формування знань, умінь та навичок), *розвивальної* (розвиток уваги, мислення) та *виховної* (формування особистісних якостей, таких як самостійність, наполегливість), учні виділяють *формувальну* (формування навичок самоосвіти); *раціонально-організаційну* (навчання плануванню своєї роботи та раціональної організації використання навчального часу); *контрольну* (контроль та самоконтроль знань, умінь і навичок); *інформативно-ілюстративну* (стиснення та унаочнення навчальної інформації); *мотиваційну* (спонукання і заохочення учнів до навчально-пізнавальної діяльності), *систематизуючу* (узагальнення і систематизація набутих знань, умінь і навичок) [2].

Відповідно до визначених функцій розрізняють різні види робочих зошитів для учнів: *інформаційні* (містять інформацію про зміст та орієнтують учнів за змістовою структурою розглядуваної теми); *контролюючі* (контролюється рівень засвоєння учнем навчального матеріалу); *змішані* (забезпечують вивчення нового навчального матеріалу і містять завдання й тести для педагогічного контролю та самостійної роботи). Найбільш функціональними є робочі зошити комплексного характеру, які забезпечують усі аспекти навчального процесу і містять увесь арсенал необхідних дидактичних матеріалів [4].

У галузі навчання інформатики та ІКТ робочий зошит має особливий статус, а його використання у навчальному процесі пов'язане з багатьма проблемними питаннями і ситуаціями, які невластиві жодному іншому навчальному предмету. Такий стан зумовлений суперечністю між засобами діяльності учня (предметні, реально існуючі та комп'ютерні програми і середовища) і носіями навчальної інформації (реально існуючі, переважно друковані та електронні, віртуальні, якими можна користуватися лише за допомогою комп'ютерних пристроїв).

Така проблемність доцільності існування та використання робочого зошита під час навчання інформатики спонукала вчителів інформатики до відповідної дискусії, організованої Ярославом Глинським на «Форумі інформатиків України» (<http://informatic.org.ua/forum/43-1348-1>). Результати дискусії щодо відповідей на основні її запитання представлено на рис. 1.

Відповіді вчителів засвідчують тривожний факт досить низького рівня використання робочих зошитів з інформатики, і не лише робочих зошитів, а й підручників. Причини цього розкриваються у їхній полеміці на форумі. Від категоричного несприйняття – «Робочий зошит з інформатики річ абсолютно непотрібна, мало того, шкідлива! Він (зошит) «втискує» учителя (і учня, як наслідок) в рамки «чужої» друкованої основи, позбавляючи і того й того шляхів творчого пошуку»; «Ви тільки вдумайтеся паперовий зошит для інформаційних технологій!»; «Я категорично проти «дряпання ручкою» на уроці інформатики»; «При використанні робочих зошитів вчитель втрачає свій індивідуальний стиль»; «Зошит не допомагає вчителю працювати, а скоріше допомагає робити вигляд перед керівництвом, що людина працює» – через дипломатичне «Сдине, з чим я погоджуюся беззаперечно – це те, що робочі зошити «оптимізують» роботу вчителя, різко заощаджуючи час» до безальтернативного ствердження: «Я на 100 % за робочі зошити»; «Я, як недосвідчений

вчитель інформатики, в захопленні від робочих зошитів. Вони обмежують творчість досвідченого вчителя, а недосвідченому дають можливість побудувати базу для власної творчості»; «Я працюю із «Практикумом і робочим зошитом з інформатики, 9 клас» (Завадський, Пасічник, Бойчук) в паперовому і електронному варіанті. Мабуть, моя оцінка не дуже об'єктивна, але мені підійшло все, ну або майже все, із зошитом працювати зручніше».

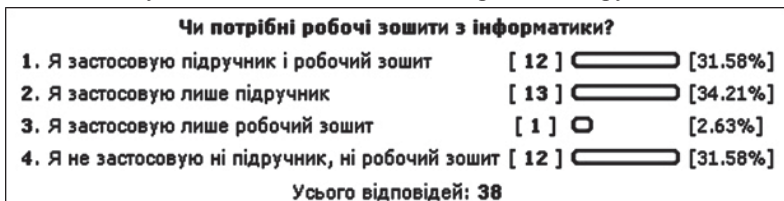

Рис. 1. Результати дискусії вчителів-інформатиків на «Форумі інформатиків України» (<http://informatic.org.ua/forum/43-1348-1>) щодо використання робочого зошита під час навчання інформатики

Окрім зазначеного вище ставлення, вчителі на форумі діляться власним досвідом: «Тільки «творю» не робочі зошити, а розробляю різноманітний дидактичний матеріал до уроку. Я не суперпрофі, але дітям подобається виконувати мої завдання»; «Робочий зошит стає незамінним, коли насичений творчими і розвивальними завданнями. Тільки коли учень мислить, зіставляє факти, класифікує об'єкти, шукає алгоритми і т. д., він справді навчатиметься, а коли робочий зошит використовується як протокол практичних робіт, то лише тренуватиметься»; «Як вчитель, хочу сказати, що робочі зошити використовую лише для себе, щоб взяти якусь ідею, якусь цікаву роботу і на основі неї розробити свої завдання. Для себе я купую багато робочих зошитів. Але лише для себе, учням не пропоную їх купувати. Жодного робочого зошита я не бачила такого, щоб учні могли його на 100 % використати»; «Робочі зошити виявляються найбільш корисними для молодих вчителів, які тільки-но прийшли у школу і ще не знають, з чого треба розпочати».

Найбільш відверті вчителі-інформатики розповідають про реальний стан справ: «В умовах, коли на інформатику виділяється 1 година на тиждень, робочий зошит – єдиний засіб хоч «чого-небудь» навчити учня! Особливо, коли вчитель має «довантаження» 2–4 уроки інформатики до уроків математики, історії і навіть фізкультури».

Серед найбільш помітних вад робочих зошитів з інформатики вчителі називають завеликий обсяг (до 250 сторінок), надмірну вагу, велику вартість (30 і більше гривень), незрозумілість тексту, низьку якість завдань і недостатню їх кількість, зокрема на систематизацію й узагальнення знань та на творче застосування знань під час розв'язання компетентнісних задач.

Отже, наведений вище огляд свідчить про недостатню розробленість проблеми робочого зошита в навчанні інформатики та наявність багатьох питань, які потребують свого науково обґрунтованого розв'язання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є актуалізація питання доцільності використання робочого зошита з інформатики як дидактичного засобу та окреслення його дидактичних можливостей щодо формування у школярів самоосвітньої компетентності на прикладі авторського робочого зошита з інформатики для учнів 5-го класу.

Виклад основного матеріалу. Робочі зошити для учнів поряд із підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, збірниками завдань, довідниками, тлумачними словниками, електронними засобами навчального призначення тощо є невід'ємною складовою навчально-методичного комплексу з інформатики. При цьому робочий зошит нерідко виступає як автономний навчальний засіб, навіть якщо є додатком до певного підручника. Автономна самостійність забезпечується, насамперед, за рахунок подання у зошиті мінімально необхідного навчального матеріалу, а також системи різнорівневих і різнопланових завдань, які розраховано на різну мотивацію, організованість та підготовленість учнів.

Робочий зошит є дидактичним засобом, що доповнює, конкретизує й опрацює основний навчальний матеріал підручника, сприяє підвищенню ефективності навчання школярів та їхньому інтелектуальному розвитку, організаційно і змістово забезпечує самостійну навчально-пізнавальну діяльність та педагогічний контроль. На протипагу сучасному підручнику, який є переважно монологічним, оскільки його текст зазвичай спрямовується на подання навчального матеріалу (інформаційна функція переважає мотиваційну та розвивальну, рідко створюються проблемні ситуації, не формуються вміння і навички самостійної роботи), у контент робочого зошита закладається певна діалогічність з учнем. За дидактичними функціями робочий зошит відрізняється від інших друкованих засобів навчання переважанням функцій актуалізації, формування, узагальнення і закріплення знань, умінь та навичок; самоконтролю й самоосвіти; відсутністю великого обсягу текстового навчального матеріалу; наявністю значної кількості диференційованих (різноспрямованих і різнорівневих) завдань, що стимулюють і адаптують навчально-пізнавальну діяльність учнів; застосуванням системи орієнтирів, що надає можливість сконцентрувати увагу учнів на структурі та суті поданого навчального матеріалу.

Робочі зошити як специфічні дидактичні засоби мають незаперечні переваги, що пов'язані з можливістю системного добору завдань, які поступово ускладнюються та заощаджують час учня за рахунок виконання роботи безпосередньо на сторінках зошита, і як наслідок, забезпечують можливість значно збільшити кількість розв'язуваних завдань, причому не лише типових, а й творчих. Можливість заощадити час та розв'язати більшу кількість різноманітних завдань позитивно впливає на якість підготовки учнів.

Робочий зошит має забезпечувати реалізацію таких ключових методичних підходів до здійснення навчання учнів, зокрема інформатики та ІКТ: системний, аксіологічний, особистісно зорієнтований, особистісно-розвивальний, полісуб'єктний (діалогічний), інформаційно-семіотичний, задачно-діяльнісний,

алгоритмічний, проблемно-діяльнісний, проектний, самоосвітній, компетентнісний, рефлексивний. Наведений список може здатися досить розлогим, проте всі ці підходи є необхідними, а їх сукупність утворює системну єдність і визначається специфікою навчання інформатики та ІКТ.

Головним методичним підходом для робочого зошита з інформатики щодо його конструювання та використання має бути компетентнісний, оскільки саме він забезпечує належну результативність навчання – предметну загальноосвітню інформатичну компетентність – та наповнює відповідним змістом усі інші методичні підходи. При цьому компетентність розглядається як функціонально-результативне поняття, оскільки власне компетентність особистості проявляється у процесі її діяльності та оцінюється за результатами цієї діяльності.

Компетентнісний підхід, окрім забезпечення результативної якості навчання, спрямовується, насамперед, на формування в учнів самоосвітньої компетентності. Це досягається більшою мірою через впровадження особистісно-розвивального та задачно-діяльнісного підходів. Ці методичні підходи виступають також своєрідними зв'язуючими ланками, сполучниками між компетентнісним і самоосвітнім підходами (рис. 2). При цьому особистісно-розвивальний підхід реалізується через індивідуалізацію і диференціацію навчання та інтелектуальний розвиток особистості учня, а задачно-діяльнісний – через фронтальне виконання тестових питань, вправ і практичну роботу, а також через індивідуальне виконання завдань та задач на самостійне виконання, креативних і компетентнісних (контрольно-оцінних) задач.

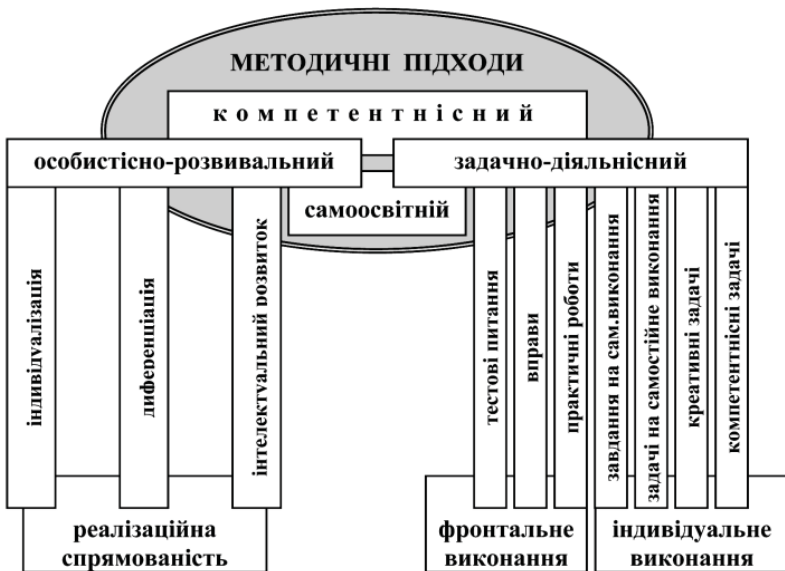

Рис. 2. Методичне ядро робочого зошита з інформатики щодо формування в учнів самоосвітньої компетентності

Звернемо увагу на те, що індивідуалізація та особистісна орієнтація навчання учнів інформатики здійснюється з метою актуалізації їхніх індивідуально-психологічних особливостей та розвитку природних задатків, що сприяє формуванню навчально-пізнавальних і загальноінтелектуальних умінь, створює умови для самоконтролю, самоаналізу та самокорекції знань, зумовлює підвищення якості знань, пізнавальної активності та інтересу учнів до навчання. При цьому варіативність та індивідуалізація навчання забезпечуються добром різнорівневих завдань репродуктивного, продуктивного і творчого змісту.

Основною перевагою робочого зошита для учнів є його найвища адаптивність до умов навчального середовища серед усіх друкованих дидактичних засобів навчання, оскільки особистісно зорієнтований за своїм змістом робочий зошит здатний повніше враховувати індивідуальні потреби учня. Робочий зошит, по суті, стає акумулятором історичного досвіду розвитку учня, адже подані у ньому завдання спрямовуються не на заучування та репродукцію, а на самостійне здобування знань та формування умінь і навичок. Ця особливість робочого зошита забезпечує можливість підвищити ефективність усього навчального процесу. Виконуючи завдання у робочому зошиті, учні одночасно навчаються самостійно працювати з підручником, зокрема знаходити відповіді на поставлені запитання, робити логічний аналіз тексту; узагальнювати навчальний матеріал тощо.

До ключових складових процесу дидактичного конструювання робочих зошитів для навчання інформатики зараховують: визначення місця та ролі робочого зошита у навчальному процесі; розроблення проблемних завдань, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів; подання алгоритмів виконання окремих завдань; узагальнення та систематизацію знань; реалізацію різних форм педагогічного контролю та його змістового забезпечення; відбір ілюстративного матеріалу та науково-популярної інформації, кросвордів; розроблення дидактичних ігор як засобу стимулювання пізнавального інтересу учнів до вивчення інформатики.

У процесі використання робочого зошита в учнів, окрім предметних, мають формуватися і загальноосвітні компетенції, зокрема уміння працювати з текстом, аналізувати зміст підручника, робити переходи від наочного (конкретного) до абстрактного (загального), порівнювати властивості об'єктів, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між подіями, формулювати й обґрунтовувати судження та узагальнювати навчальний матеріал, робити висновки.

Робочий зошит з інформатики має містити запитання, вправи, завдання та задачі на: відтворення навчального матеріалу; практичне застосування отриманих знань; розвиток інтелектуальних здібностей і здійснення розумових операцій; здійснення самоосвітньої навчальної діяльності; формування предметної та самоосвітньої компетентності. До них належать навчальні завдання із засвоєння нових понять, вправи на закріплення набутих знань і умінь; тренувальні завдання; завдання проблемно-пошукового характеру; тести; творчі

завдання (наприклад, створення ребусів, кросвордів, проектів); компетентнісні задачі тощо. Завдання на закріплення, узагальнення і систематизацію знань та умінь становлять основу текстового компонента робочого зошита. У їх формулюванні має відображатися безпосереднє звертання до кожного учня за допомогою ключових дієслів: визнач, розпізнай, знайди, розв'яжи, розроби тощо. Наприкінці кожного уроку подається серія контрольних запитань, що сприяє систематизації знань учнів і формуванню в них здатності до рефлексії, а наприкінці теми – сукупність компетентнісних задач.

Дидактично правильно сконструйований робочий зошит з інформатики має відповідати таким вимогам:

- бути побудованим, згідно з навчальною програмою;
- змістово узгоджуватися з підручником і процесуально доповнювати його;
- бути зрозумілим, доступним і максимально цікавим кожному учневі;
- сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- навчати учнів правильно планувати свою навчально-пізнавальну діяльність;
- дисциплінувати учнів організацією роботи за планом з одночасним наданням певної свободи дій;
- забезпечувати практичну спрямованість навчання;
- розвивати мислення учнів і сприяти формуванню основних прийомів розумової діяльності;
- сприяти індивідуалізації навчання, тобто містити диференційовані за різними критеріями завдання;
- забезпечувати умови для самостійного цілеспрямованого здобування знань;
- забезпечувати компетентнісну оцінку якості навчання за допомогою розміщених у зошиті диференційованих компетентнісних задач;
- формувати в учнів самоосвітню компетентність щодо активного, цілеспрямованого та свідомого здобування необхідних знань.

Разом з тим варто наголосити на тому, що композиційна побудова робочого зошита повністю визначається його автором, залежить від його задуми, власного бачення організації, забезпечення і здійснення навчального процесу, від визначеної спрямованості та відібраного змісту навчального матеріалу тощо.

Завершуючи цю публікацію, розглянемо теоретичні основи та особливості конструювання авторського робочого зошита з інформатики для учнів 5-го класу як засобу формування самоосвітньої компетентності, де автори намагалися якомога повніше втілити усі описані вище теоретичні положення. Цей зошит виконує усі функції робочих зошитів для учня та згідно з авторською концепцією розглядається як дидактичний засіб, який забезпечує самоосвітню діяльність учнів, контроль та самоконтроль, що у цілому формує самоосвітню компетентність учня.

У результаті проведених досліджень з'ясовано, що структурування і відбір навчального матеріалу робочого зошита з інформатики для учнів 5-го класу має здійснюватися з урахуванням таких положень: відповідність змісту вимогам вікової психології та педагогіки; узгодженість дидактичного матеріалу зошита зі змістом певного шкільного підручника; підпорядкування окремих завдань розв'язуванню комплексного завдання; зорієнтованість завдань на пошуковий і творчий характер навчальної діяльності учнів; різномірний підхід до змісту завдань для контролю навчальних досягнень учнів з позицій компетентнісного підходу; спрямованість завдань на формування умінь практичного характеру та формування й розвиток умінь планувати і здійснювати самостійну навчально-пізнавальну діяльність.

Виходячи з того, що робочий зошит супроводжує навчальний процес, структура робочого зошита та структура уроку мають взаємоузгоджуватися. Відповідно до цього твердження у робочому зошиті реалізовано узагальнену структуру уроку (рис. 3). Залежно від конкретного типу уроку та його контенту пропонується структура може деяким чином змінюватися, залишаючи незмінною триетапну концепцію навчального процесу: підготовка до уроку; урок; закріплення знань (вдома, після уроку). Така схема навчального процесу також привчає учнів до планомірної систематичної навчальної діяльності та забезпечує формування в учнів самоосвітньої компетентності.

План (етапність) проведення уроку		
Тема:		
Мета:		
– навчальна:		
– виховна:		
– розвивальна:		
Основні поняття:		
Програмні засоби:		
№№ з/п	Назва етапу навчання та тематичного підрозділу уроку у робочому зошиті	Місце проведення
1.	Підготовка до уроку	Вдома, перед уроком
2.	Актуалізація та корекція опорних знань	У класі, на уроці
3.	Повідомлення нового матеріалу	
4.	Робота за комп'ютером	
5.	Узагальнення і систематизація знань	
6.	Рефлексія (оцінювання)	
7.	Закріплення знань (домашнє завдання)	Вдома, після урока

Рис. 3. Узагальнена структура уроку, реалізована у робочому зошиті

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів здійснюється завдяки розробленій системі поступового ускладнення практичних завдань і запитань; збільшення кількості тематичних ілюстрацій та їх урізноманітнення (рисунок, екранні копії, схеми, таблиці, графіки тощо); використанню спеціального апарату орієнтування у тексті (шрифти, умовні позначення; виділення головного спеціальними вставками тощо).

Практично-корисним є включення до робочого зошита термінологічного словника основних термінів і понять, який ведуть безпосередньо самі учні. З одного боку, це поліпшує засвоєння навчального матеріалу, а з іншого – сприяє самостійному, творчому пошуку та систематизації необхідної навчальної інформації, її критичному аналізу, розвитку пізнавального інтересу й освітніх потреб учнів.

У розробленому нами робочому зошиті з інформатики для учнів 5-го класу наведено завдання, спрямовані на актуалізацію опорних знань; вивчення нового матеріалу; систематизацію і закріплення знань та формування умінь; рефлексію власної діяльності. Значну кількість завдань унаочнено у вигляді малюнків, таблиць, схем тощо.

Здійснений у робочому зошиті добір змісту завдань диференціюється за етапами сприймання, осмислення, засвоєння, застосування, узагальнення, закріплення знань і контролю їх якості. Розвиток розумових здібностей учнів забезпечується за рахунок змістової та рівневої диференціації навчального матеріалу, поєднання типових, розвивальних і творчих завдань, формування умінь здійснювати критичний аналіз та обґрунтований вибір, самостійно знаходити шляхи розв'язання поставлених задач. Система запитань і завдань побудована згідно зі структурою та логікою формування відповідних понять. Між завданнями встановлено ієрархічну супідрядність, що стосується як змісту навчання, так і предметних умінь. Зміст запропонованих завдань спирається на зорове сприйняття, уяву та інтуїцію учнів, актуалізує їхній життєвий досвід та активізує творче мислення. Це сприяє усуненню прогалин у знаннях учнів, підвищує ефективність формування нових інформатичних знань, забезпечує належне формування й удосконалення інформатичних та загальноінтелектуальних умінь і навичок.

Рівень навченості учнів визначається шляхом систематичного контролю теоретичних знань, практичних умінь і навичок. Пропонуючи у робочому зошиті до виконання учням контрольні завдання на аналіз, порівняння, узагальнення, класифікацію, вдається не лише оцінити ступінь засвоєння навчального матеріалу, а й сформувати в учнів пізнавальний інтерес до здобування нових інформатичних знань. Тематичний і підсумковий контроль здійснюється шляхом розв'язання учнями рівневих компетентнісних задач.

Вирішення учнями поставлених завдань значно спрощується, оскільки у робочому зошиті наводяться орієнтовні алгоритми дій під час їх виконання. Деякі завдання ефективно розв'язувати в ігровій формі. Така форма навчання відповідає особливостям учнів цієї вікової категорії, їхнім природним потребам, сприяє розвитку пізнавальних інтересів і творчого потенціалу. Окрім того, під час виконання творчих завдань учні залучаються до пошукової діяльності. Наприкінці робочого зошита надано рекомендації щодо виконання навчальних проектів.

Для здійснення поточного педагогічного контролю учням пропонуються до виконання тестові завдання таких типів: дихотомічні; на вибір однієї чи

декількох правильних відповідей з наведених тверджень; на впізнавання; на встановлення відповідності, правильної послідовності, причинно-наслідкових зв'язків; на інтерпретацію; на порівняння параметрів.

Пропонований робочий зошит є складовою програмно-методичного комплексу для учнів 5-х класів загальноосвітніх навчальних закладів. Цей робочий зошит розроблено відповідно до навчальної програми з інформатики для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу, що рекомендована для використання у навчально-виховному процесі («схвалено комісією з інформатики МОН України лист ІТЗО № 14.1/12-Г-265 від 05.09.2012»). Впровадження у навчальний процес робочого зошита з інформатики для учнів 5-го класу має забезпечити реалізацію ключових освітніх завдань: розвиток особистості учня, насамперед його інтелекту та критичного мислення; більш стійке засвоєння теоретичних положень; набуття практичних умінь та навичок розв'язання творчих завдань; систематичний контроль за ходом навчання і його результативністю з компетентнісних позицій; формування здатності до рефлексії.

Використання робочого зошита завдяки багатоаспектній диференціації контенту та можливості вибору учнем власного темпу навчання сприяє здійсненню навчально-пізнавальної діяльності школярів відповідно до їхніх потреб, інтересів, індивідуальних можливостей.

Висновки. Пропонованою статтею актуалізовано проблемне питання доцільності використання робочого зошита з інформатики як дидактичного засобу та розглянуто його дидактичні можливості щодо формування самоосвітньої компетентності учнів. Реалізацію визначених можливостей продемонстровано на прикладі авторського робочого зошита з інформатики для учнів 5-го класу.

Робочий зошит з інформатики для учнів 5-го класу за певних умов стає ефективним багатофункціональним друкованим дидактичним засобом, який підвищує результативність процесу навчання, зокрема активізує самоосвітню діяльність учнів і сприяє формуванню в них самоосвітньої компетентності. Впровадження у навчальний процес дидактично досконалого робочого зошита створює належні умови для організації самостійної навчальної діяльності учнів, послідовно готує їх до самонавчання, реалізуючи принцип «навчання впродовж життя».

Література

1. Васютіна Т. М. Можливості робочого зошита на друкованій основі у вивченні студентами «Методики викладання курсу «Я і Україна» / Т. М. Васютіна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2008. – Вип. 8. – С. 21–25.
2. Голобокова Г. И. Рабочая тетрадь как дидактическое средство организации самостоятельной работы студентов / Г. И. Голобокова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/23\(54\)/golobokova_23_54_333_339.pdf](http://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/23(54)/golobokova_23_54_333_339.pdf)

3. Лікарчук А. М. Технологія створення та використання зошитів з друкованою основою (на матеріалі хімії) : автореф. дис. на здобуття вченого степеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання хімії» / А. М. Лікарчук. – К., 2003. – 21 с.

4. Нечволод Л. Робочий зошит з друкованою основою як засіб індивідуалізації / Л. Нечволод // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Харків : ХДПУ, 2000. – Вип. 19. – С. 138–142.

5. Прокоф'єва М. Ю. Использование рабочей тетради в процессе подготовки будущих учителей к реализации дифференцированного подхода в обучении младших школьников / М. Ю. Прокоф'єва // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – № 38. – С. 28–32.

6. Дорошенко Ю. О. Технологічне навчання інформатики : навчально-методичний посібник / Ю. О. Дорошенко, Т. В. Тихонова, Г. С. Луньова. – Х. : Вид-во «Ранок», 2011. – 304 с.

References

1. Vasyutina T. M. Mozhlyvosti robochoho zoshyta na drukovaniy osnovi u vyvchennya studentamy «Metodyky vykladannya kursu «Ya i Ukrayina» / T. M. Vasyutina // Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. – 2008. – Vyp. 8. – S. 21–25.

2. Holobokova H. Y. Rabochaya tetrad' kak dydaktycheskoe sredstvo orhanyzatsyy samostoyatel'noy raboty studentov / H. Y. Holobokova [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [http://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/23\(54\)/golobokova_23_54_333_339.pdf](http://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/23(54)/golobokova_23_54_333_339.pdf)

3. Likarchuk A. M. Tekhnolohiya stvorenniya ta vykorystannya zoshytiv z drukovanoyu osnovoyu (na materialy khimiyi) : avtoref. dys. na zdobuttya vchenoho stepenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriya i metodyka navchannya khimiyi» / A. M. Likarchuk. – К., 2003. – 21 s.

4. Nechvolod L. Robochyy zoshyt z drukovanoyu osnovoyu yak zasib indyvidualizatsiyi / L. Nechvolod // Pedahohika ta psykholohiya : zb. naukovykh prats'. – Kharkiv : KhDPU, 2000. – Vyp. 19. – S. 138–142.

5. Prokof'eva M. Yu. Yspol'zovanye rabochey tetrydy v protsesse podhotovky budushchykh uchytel'ey k realizatsyy dyfferentsyrovannoho pokhoda v obuche-nyy mladshykh shkol'nykov / M. Yu. Prokof'eva // Pedahohika vyshchoyi ta seredn'oyi shkoly. – 2013. – № 38. – S. 28–32.

6. Doroshenko Yu. O. Tekhnolohichne navchannya informatyky : navchal'no-metodychnyy posibnyk / Yu. O. Doroshenko, T. V. Tykhonova, H. S. Lun'ova. – Kh. : Vyd-vo «Ranok», 2011. – 304 s.

Дорошенко Ю. А., Осипа Л. В.

РАБОЧАЯ ТЕТРАДЬ ПО ИНФОРМАТИКЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

В статье актуализирован проблемный вопрос целесообразности использования рабочей тетради по информатике в качестве дидактического средства и рассмотрены его дидактические возможности в формировании самообразовательной компетентности учащихся. Реализацию определенных возможностей

продемонстрировано на примере авторской рабочей тетради по информатике для учеников 5-го класса.

Ключевые слова: обучение информатики, рабочая тетрадь, самообразовательная компетентность.

Doroshenko Yu., Osipa L.

A WORKBOOK IN INFORMATICS AS MEANS OF THE FORMATION OF THE PUPILS SELF-EDUCATION COMPETENCE

In the article, the controversial issue of the expediency of the usage of the workbook in Informatics as a didactic means is actualized; its didactic opportunities for the formation of the pupils' self-education competence were studied. The management of the defined resources was exemplified by the authorial workbook in Informatics for the pupils of the 5th grade.

By means of the multi-aspect content differentiation, the usage of the workbook in Informatics for the pupils of the 5th grade must assure the fulfillment of the key educational tasks that are set: the development of the pupil's personality, mainly, his/her intellect and critical thinking, the more tough comprehension of the key statements, the practicability of the skills and the ability to solve the creative tasks, the systematic control on studying and its effectiveness from the competence-based aspects, the formation of the ability to reflect.

Under certain conditions, a workbook in Informatics for the pupils of the 5th grade becomes a multifunctional printed didactic means which makes teaching more effective, in particularly, activates the pupils' self-education activity and promotes the formation of their self-education competence. In the academic process, the implementation of the didactically ideal workbook provides the proper conditions for the organization of the pupils' independent academic activity, gradually prepares them for their self-education implementing the principle of the «lifelong education».

Keywords: teaching Informatics, workbook, self-education competence.